



ב"ט ד'

COVENANT & CONVERSATION



RABİ LORD JONATHAN SACKS ל"צ"ל İLE
ETİK ÜZERİNE DENEMELER



Covenant & Conversation yazılarına yönelik cömert sponsorlukları için Wohl Legacy'ye teşekkürlerimizle

Yaakov Berahaları Almakta Haklı mıydı?

Toledot 5782

Acaba Yaakov, kılık değiştirerek Esav'ın *berahasını* almakta haklı mıydı? Babasını aldatıp, Yitshak'ın ağabeyine vermek istediği *berahayı* ondan almakta haklı mıydı? Her şeyden önce Rivka bu konudaki planı yapıp, Yaakov'u onu yerine getirmeye teşvik etmekte haklı mıydı? Bunlar temel sorulardır. Söz konusu olan sadece kutsal kitabın tefsiri değil, ahlaki yaşamın ta kendisidir. Bir metni nasıl okuduğumuz, nasıl bir insan haline geleceğimizi şekillendirir.

Anlatımı yorumlamanın bir yolu şöyledir: Rivka önerdiği şeyi önermekte haklıydı ve Yaakov da onu yerine getirmekte haklıydı. Rivka, antlaşmayı devam ettirecek, Avraam'ın görevini geleceğe taşıyacak olan kişinin Esav değil, Yaakov olacağını biliyordu. Bunu üç ayrı temele dayanarak bilmekteydi. Öncelikle bunu, ikizlerin doğumundan önce almış olduğu peygamberlik mesajında Bizzat Tanrı'dan duymuştu:

“Rahminde iki ulus var,
ve karnından iki millet ayrılacak;
bir millet diğerinden daha güçlü olacak,
ve büyük, gence hizmet edecek.” (Bereşit 25:23)

Esav büyük kardeşi, Yaakov küçük olandı. Dolayısıyla daha büyük kuvvetle öne çıkacak olan, Yaakov'du; Tanrı tarafından seçilmiş olan, Yaakov'du.

İkincisi, Rivka ikizlerin büyüme sürecine tanık olmuştu. Esav'ın bir avcı, bir şiddet adamı olduğunu biliyordu. Onun, ruh hali birden bire değişebilen fevri biri, sakin düşünceyle değil, dürtülerle hareket eden bir insan olduğunu görmüştü. *Behorluk* (ilk doğanlık) hakkını bir çanak çorbaya sattığını görmüştü. Onun “yiyip içtiğini ve sonra da kalkıp gittiğini; Esav'ın *behorluk* hakkını hor gördüğünü” (Bereşit 25:34) görmüştü. Kendi *behorluk* hakkını hor gören bir kimse, ebediyete kadar sürmesine niyetlenilmiş bir antlaşmanın güvenilir koruyucusu olamaz.

Üçüncüsü, *berahalarla* ilgili olayın hemen öncesinde şöyle okumaktayız: “Esav kırk yaşındayken, Hiti [halkından] Beerî'nin kızı Yeudit'le ve Hiti [halkından] Elon'ın kızı Basemat'la evlendi. [Esav'ın eşleri,] Yitshak ve Rivka için birer sıkıntı kaynağıydı.” (Bereşit 26:34) Bu da Esav'ın, antlaşmanın gerektirmelerini anlamakta başarısız olduğunun bir deliliydi. Hiti kadınlarla evlenerek, hem ebeveyninin duygularına hem de Avraam'ın bir mirasçısı olmanın temel bir gerekliliği olarak, bir evlilik partneri seçiminde itidalli olma gereğine kayıtsız olduğunu kanıtlamıştı.

Berahanın Yaakov'a gitmesi gerekiyordu. Eğer iki oğlunuz varsa ve biri sanata karşı kayıtsızken diğeri bir sanat ve estetik aşığıysa, nesiller boyunca aile mirasının bir parçası olan bir Rembrandt tablosunu kime

bırakırdınız? Ve eğer Yitshak oğullarının gerçek doğalarını anlamamışsa, eğer sadece fiziksel olarak değil psikolojik açıdan da “kör” idiyse, onu aldatmak bir gereklilik haline gelmeyecek miydi? Bu aşamada Yitshak artık yaşlanmıştı ve eğer Rivka gençlik zamanlarında onun, çocuklarının gerçek doğalarını görmesini sağlamakta başarısız olmuşsa, bunu şimdi başarması ne kadar olası olabilirdi?

Ne de olsa bu sadece aile içi ilişkilerden ibaret bir mesele değildi. Tanrı, kader ve manevi görevle ilgiliydi. Tüm bir halkın geleceğiyle ilgiliydi, zira Tanrı, Avraam’a, insanlığın bütünü için bir bereket kaynağı teşkil edecek büyük bir ulusun atası olacağını defalarca söylemişti. Ve eğer Rivka haklı idiyse, o zaman Yaakov da onun talimatlarını takip etmekte haklıydı.

Rivka, Avraam’ın hizmetkârının, iyi yürekli ve kibar olduğu için efendisinin oğluna eş olarak seçmiş olduğu kadındı, çünkü kuyu başındayken Rivka bir yabancıya ve develerine su vermişti. Rivka, kayırma veya hırs güdüleriyle hareket eden Lady Macbeth değildi. Şefkatin vücuda gelmiş haliydi. Ve eğer *berahanın*, onu el üstünde tutacak ve sevecek olan oğula gitmesini temin etmenin başka hiçbir yolu yok idiyse, o zaman böyle bir durumda, amaç, araçları haklı kılıyordu. Anlatımı değerlendirmenin yollarından biri budur ve açıklama otoritelerinin birçoğu bu yolu benimsemiştir.

Ancak tek yol bu değildir.¹ Örneğin, Yaakov babasının yanından ayrıldıktan hemen sonra yaşanan sahneyi bir düşünün. Esav avdan dönmüş ve Yitshak’a, istediği yiyeceği getirmiştir. Sonra şunları okumaktayız:

Yitshak şiddetli bir titremeye sarsıldı. “O... hayvan avlayıp bana getiren kimdi öyleyse?” dedi. “Sen gelmeden önce onu yedim ve onu mübarek kıldım – ve gerçekten de mübarek olacaktır.”

Esav babasının sözlerini duyduğu anda, şiddetli ve acı bir çığlık attı. “Beni – beni de mübarek kıl baba!” dedi babasına.

Ama [babası] “Kardeşin hileyle (*be-mirma*) geldi... ve *berahanı* aldı” dedi.

“İsminin Yaakov olması ne kadar da uygun” dedi Esav. “İkinci keredir beni istismar ediyor: *behorluk* hakkımı almıştı; şimdi de *berahamı* aldı!” Sonra “Benim için hiç *beraha* ayırmadın mı?” dedi. (Bereşit 27:33-36)

Bereşit 27’yi – tefsirler olmadan, mevcut şekliyle metnin kendisini – okuyup da, Rivka ve Yaakov’a değil de Yitshak ve Esav’a sempati duymamak olanaksızdır. Tora genellikle duygu ögesini kullanma konusunda tutumludur. Örneğin Tora, Avraam ve Yitshak’ın birlikte Yitshak’ın Bağlanması sınavına gittikleri sırada hissettikleri duygular hakkında tamamen sessizdir. “Şiddetli bir titremeye sarsıldı” ve “şiddetli ve acı bir çığlık attı” gibi ifadelerin bizi derinden etkilemekten aşağı kalması mümkün değildir. Burada, küçük oğlu tarafından aldatılmış yaşlı bir adam ve kendi hakkı olan bir şeyin elinden hileyle alındığı hissini taşıyan genç bir adam, Esav vardır karşımızda. Bu sahnenin tetiklediği duygular uzun süre bizimle kalacaktır.

Bir de bunun sonuçlarını düşünün. Yaakov, hayatı için duyduğu endişeyle yirmi yılı aşkın bir süre evinden uzak kalacaktır. Orada o da, Lavan’ın kendisine Rahel’in yerine Lea’yı koymakla uyguladığı neredeyse tıpatıp aynı bir hilenin kurbanı olacaktır. Yaakov “Niçin bana hile yaptın? [*rimitani*]” diye yakındığında, Lavan “*Bizim burada öyle yapılmaz; küçüğe, büyüğe göre öncelik verilmez*” diye cevap verecektir (Bereşit 29:25-26). Sadece eylem değil, sözler bile kısasa kısas bir cezayı ima etmektedir. Yaakov’un Lavan’ı itham ettiği “hile”, tam da Yitshak’ın Yaakov hakkında kullandığı sözcüktür. Lavan’ın cevabı, Yaakov’un yaptığı şeye yönelik neredeyse apaçık bir ima gibi gelmektedir kulağa; sanki “Bizim burada, senin, sizin orada yaptığın gibi davranılmaz” der gibidir.

Lavan’ın hilesi Yaakov’un yaşamının geri kalanına büyük keder getirmiştir. Lea ve Rahel arasında gerilim vardı. Çocukları arasında nefret vardı. Yaakov bir kere daha, bu kez Yosef’in kanla lekelenmiş

¹ Rivka’nın veya Yaakov’un tutumuna dair eleştirel okuma şekilleri çeşitli *midraş* eserlerinde yer almaktadır: *Bereşit Raba*, *Tanhuma* (Buber), *Yalkut Reuveni*, *Midraş a-Neelam* ve *Midraş Şoher Tov* (Teilim 80:6). Buna eleştirel yaklaşan açıklama otoriteleri arasında R. Eliezer Aşkenazi, *Tseda la-Dareh* ve R. Yaakov Tsvi Mecklenberg, *A-Ktav vea-Kabala* sayılabilir. Tüm bu tefsirler, aşağıda alıntılanan metinsel ipuçlarına dayanmaktadır.

kaftanını getiren oğulları tarafından aldatılacaktı: Bir babanın, giysi kullanımını içeren bir hileyle çocukları tarafından aldatıldığı bir başka olaydı bu. Sonuçta Yaakov, en sevdiği oğlunun refakatinden yirmi iki yıl boyunca mahrum kalmıştı – tıpkı Yitshak’ın Yaakov’dan mahrum kalmış olması gibi.

Paro kendisine kaç yaşında olduğunu sorduğu zaman Yaakov “Az ve kötüydü hayatımın yılları” (Bereşit 47:9) cevabını verecekti. Tora’da böyle bir yorumda bulunan tek isim odur. Metni, kısasa kısas prensibinin kesin bir ifadesi olarak okumamak oldukça zordur: sen başkalarına ne yaptıysan, başkaları da sana onu yapacaktır. Yapılan hile, ilgili herkese büyük keder getirmiş ve bu, sonraki nesle de sirayet etmişti.

Dolayısıyla benim metni okuyuş şeklim şöyle:² Rivka’nın aldığı mesajda *Ve-rav yaavod tsair* (Bereşit 25:23) ifadesi aslında muğlaktır. “Büyük, gence hizmet edecek” anlamına gelebilir; ama aynı zamanda “Genç, büyüğe hizmet edecek” şeklinde de anlaşılabilir.³ Bu, Tora’nın *hida* (Bamidbar 12:8) olarak adlandırdığı, belirsiz, kasten muğlak bir şekilde ifade edilmiş bir mesajdı. İki oğul ve soyları arasında sürekli bir çatışma olacağını ima etmekteydi, ama kimin kazanacağını açığa vurmakta değildi.

Yitshak iki oğlunun doğalarını tam olarak anlamıştı. Esav’ı seviyordu, ama bu onun, antlaşmanın varisinin Yaakov olacağı gerçeğini görmezden gelmesine sebep olmuyordu. Bu nedenle Yitshak, biri Esav biri de Yaakov için olmak üzere iki *beraha* hazırlamıştı. Esav’ı (Bereşit 27:28-29) onun takdir edeceği armağanlarla mübarek kılacaktı: “Tanrı sana göklerin çiyinden ve yeryüzünün yağından [versin ve] bol buğday ve şarap bahşetsin. Halklar sana hizmet etsin, milletler sana eğilsin. Kardeşlerine efendi ol, annenin çocukları sana eğilsinler” – başka bir deyişle, güç. Bunlar antlaşmaya dair *berahalar değildir*.

Tanrı’nın Avraam ve Yitshak’a vermiş olduğu antlaşma *berahaları* tamamen farklıydı. *Çocuklar* ve bir *ülke* ile ilgiliydi. Yitshak’ın, Yaakov evi terk etmeden önce ona verdiği *beraha* buydu (Bereşit 28:3-4): “Her-Şeye-Kadir Tanrı seni mübarek kılsın, seni verimli kılıp sayıca çoğaltsın. Bir halklar topluluğu haline gel” – yani, çocuklar. “[Tanrı] sana Avraam’ın *berahasını* versin – hem sana hem de seninle birlikte soyuna. Bu şekilde Tanrı’nın Avraam’a vermiş olduğu ve şu anda yabancı olarak yaşadığın ülkeyi ele geçir” – yani, ülke. *Yitshak’ın* en baştan beri Yaakov’a vermeye niyetlendiği *beraha* buydu. Hileye ve kılık değiştirmeye hiç gerek yoktu.

Yaakov zaman içinde tüm bunları anlamaya başladı. Bu belki, aralarındaki uzun yabancılaşma döneminin ardından Esav’la buluşmadan önceki gece melekle yapmış olduğu güreş mücadelesi sırasında olmuştur. O buluşmada olanları kavramak, Yaakov’un, kendisinden yanlış bir şekilde almış olduğu *berahaları* Esav’a geri verdiği sonucuna varmadığımız takdirde mümkün değildir. Davar, sığır ve diğer hayvanlardan oluşan muazzam armağan, “göklerin çiyi ve yeryüzünün yağı”nı temsil etmekteydi – yani zenginliği. Yaakov’un, Esav’ın önünde yedi kez eğilmesi, “Annenin çocukları sana eğilsinler” sözlerini yerine getirme şekliydi – yani gücü simgeliyordu.

Yaakov berahayı geri vermiştir. Aslına bakılırsa bunu açıkça söylemiştir bile. Esav’a “Lütfen sana getirilen *berahamı* [*birkati*] kabul et, çünkü Tanrı bana karşı lütufkâr davrandı ve ihtiyacım olan her şeyim var.” (Bereşit 33:11). Olayı bu şekilde okuduğumuzda, Rivka ve Yaakov bir hata yapmışlardır; affedilebilir ve anlaşılabilir bir hatadır bu, ama yine de hatadır. *Yitshak’ın Esav’a vermek üzere olduğu beraha, Avraam’ın berahası değildi*. Yitshak, Esav’a ona uygun bir *beraha* vermeye niyetlenmişti. Bunu yapmakla, bir emsale dayanarak hareket etmiş oluyordu. Tanrı, Yişmael’i “Onu büyük bir ulus haline getireceğim” (Bereşit 21:18) sözleriyle mübarek kılmıştı. Bu, Tanrı’nın Avraam’a uzun yıllar öncesinde, antlaşmayı devam ettirecek olan kişinin Yişmael değil, Yitshak olduğunu söylediği zaman vermiş olduğu sözün yerine getirilmesi anlamına geliyordu:

Avraam Tanrı’ya, “Keşke Yişmael Senin huzurunda yaşasa!” dedi. Tanrı “Yine de,” dedi, “eşin Sara sana bir oğul doğuracak; adını Yitshak koyacaksın. Antlaşmamı, onun ardından gelecek çocukları için ebedi bir antlaşma olarak, onunla yerine getireceğim. Yişmael ile ilgili olarak da – seni duydum. *Onu*

² Daha ayrıntılı bir açıklama için bkz. see Jonathan Sacks, *Covenant and Conversation Genesis: The Book of Beginnings*, Maggid Books, 2009, 153-158, 219-228.

³ Ç.N.: “*Ve-rav – yaavod tsair*” ifadesi, “Büyüğe hizmet edecek genç” şeklinde de anlaşılabilir.

*mübarek kılacağı*m; onu verimli kılacağım ve sayıca çok çok artıracacağım. On iki başkanın babası olacak ve onu büyük bir millet haline getireceğim.” (Bereşit 17:18-21)

Yitshak bunu mutlaka biliyordu, çünkü *midraş* geleneğine göre, kendisi ve Yişmael, hayatın sonraki bir aşamasında uzlaşmışlardı. Onları, birlikte Avraam’ın mezarının başında dururken görmekteyiz (Bereşit 25:9). Belki de bu, Rivka’nın haberdar olmadığı bir bilgiydi. Rivka, *berahayı* antlaşmayla bağdaştırıyordu. Avraam’ın, antlaşmayı miras almayacak olmasına rağmen Yişmael’in de mübarek kılınmasını istediğini ve Tanrı’nın da onun bu isteğine razı olduğunu Rivka biliyordu.

Eğer öyleyse, *dört kişinin hepsinin, durum hakkındaki anlayışları doğrultusunda doğru bir şekilde davranmış ve trajedinin buna rağmen meydana gelmiş olması muhtemeldir.* Yitshak, tıpkı Avraam’ın Yişmael için istediği gibi, Esav’ı mübarek kılma arzusunda haklıydı. Esav, babasına saygılı bir şekilde davranmıştı. Rivka, antlaşmanın geleceğini teminat altına almak için bu şekilde davranmıştı. Yaakov vicdanında rahatsızlık duymuş, ama annesinin, ardında güçlü bir ahlaki sebep olmadan hile yapmayı önermeyeceğinin bilinciyle onun söylediğini yapmıştı.

Acaba burada, olası iki yoruma sahip tek bir hikâye mi vardır? Belki; ama bunu tarif etmenin en iyi yolu bu değil. Karşımızda – ve Bereşit’te bunun gibi başka örnekler de yer almaktadır – ilk duyduğumuzda belli bir şekilde, daha sonra meydana gelen her şeyi keşfedip üzerinde düşündüğümüz zamansa farklı bir şekilde anladığımız bir hikâye vardır. Bizler ancak Yaakov’un Lavan’ın evinde yaşadıklarını, Lea ve Rahel arasındaki gerilimi ve Yosef’le kardeşleri arasındaki husumeti okuduktan sonra geri dönüp Bereşit 27’yi – *berahayla* ilgili bölümü – yeni bir ışık altında ve daha büyük bir derinlikle okuyabilmekteyiz.

Dürüstçe, iyi niyetle yapılmış, affedilebilir hata diye bir şey vardır ve Yaakov’un bunu tanımış ve Esav karşısında bunu telafi etmiş olması onun büyüklüğünün bir işaretidir. Birbirlerine yabancı kalmış kardeşler yirmi iki yıl sonra gerçekleşen büyük buluşma sırasında karşılaşmakta, kucaklaşmakta ve dost olarak ayrılarak yollarına gitmektedirler. Ama önce, Yaakov’un bir melekle görüşmesi gerekmiştir.

Ahlaki yaşam böyledir. Hata yaparak öğreniriz. Hayatı ileri dönük yaşarız, ama onu ancak geriye bakarak anlarız. Farkında olmadan yanlış yönlerde sapmış olduğumuzu ancak o zaman görürüz. Bu keşif bazen bizim en büyük ahlaki hakikat anımız⁴ olur.

Her birimizin, kendisine ait olan bir *berahası* vardır. Bu yalnız Yitshak için değil, Yişmael için de; sadece Yaakov için değil, Esav için de doğrudur. Buradaki ders son derece güçlüdür. Asla kardeşinizin *berahasının* peşinde olmayın. Kendinizinkiyle mutlu olun.⁵



ŞABAT SOFRASI İÇİN SORULAR

1. Sizce Rivka ve Yaakov bu hikâyedeki davranışlarında ahlaki açıdan haklı mıydı?
2. “Hayatı ileri dönük yaşarız, ama onu ancak geriye bakarak anlarız” cümlesi ne anlama gelmektedir? Rabi Sacks, Tora’daki bu olayı nasıl bu prensibin bir örneği olarak kullanmaktadır?
3. Hayatınızda bu prensibe dair herhangi bir örnek aklınıza geliyor mu?



www.RabbiSacks.org



@RabbiSacks

The Rabbi Sacks Legacy Trust, PO Box 72007, London, NW6 6RW • +44 (0)20 7286 6391 • info@rabbisacks.org

© Rabbi Sacks • All rights reserved

⁴ Ç.N.: “Anı” mız değil, “an”ımız.

⁵ Bu daha sonar On Emir’in onuncusu olmuştur.